

אזכרות ל"ג בעומר

עיונים וביאורים
בעניני היום ובתורת רשב"י

פתח דבר

בעזה"ת.

בהתקרב אלינו האי יומא רבא, יום שמחתו של רשב"י - ל"ג בעומר, הננו מתכבדים להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדיה קונטרס 'אוצרות ל"ג בעומר', ובו ביאורים ועיונים בענייני היום, מלוקטים מתוך תורתו הרחבה מני ים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

הביאורים בקונטרס זה נסובו אודות ענינו העיקרי דרשב"י - גילוי פנימיות התורה, ובשייכות ליום ל"ג בעומר - בו בא גילוי זה לידי שלימות, כאשר גילה לתלמידיו סודות טמירין ביום הסתלקותו.

קונטרס זה מופיע במסגרת הקובץ השבועי "לקראת שבת - עיונים בפרשת השבוע".

וזאת למודעי: רבים מן הביאורים לא הוגהו גם במקורם ע"י רבנו, ובקונטרס זה בדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר-מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור, וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבנו. ופשוט שמחמת עומק המושג וקוצר דעת העורכים, יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והן על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקור הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי-רצון שנזכה האי שתא לקיום האמור בספר הזוהר, ד"בהאי סיפרא דילך יפקון מן גלותא", ותוספת העיסוק בפנימיות התורה ובביאורה שבתורת החסידות, יחישו את ביאת גואל צדק, במהרה בימינו ממש.

בברכת התורה,

מכון אור החסידות

חודש אייר ה'תשע"ו

שביום השני באו מהמשטרה והבולשת ויחקרו אודות הדפסת ספר "לקוטי תורה", כמה עותקים נדפסו ולאיזה ערים נשלחו. וכמאתיים ושמונים עותקים שנמצאו בבית הדפוס חתמה המשטרה בחותמה, ויתנו צו להתייצב ביום רביעי לפני הבולשת בעיר קיוב.

חיש מהר התפשטה השמועה בעיר, וכ"ק בניו של כ"ק אדמו"ר באו אליו לשמוע את הדבר כמו שהוא, כי בשעה אחת כבר הספיקו בני העיר לספר גוזמאות ושקרים בנידון.

בו ביום לעת ערב שמענו בשם הרה"ח ר' אשר בשם כ"ק מהרי"ל [רבי יהודה ליב מקאפוסט, בנו של הצ"צ], שאביו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק אמר לו ולאחיו כ"ק הרש"ז [רבי שניאור זלמן] כי "בת דינא בטל דינא" [כיון שלן הדין בטל הדין] (סנהדרין צה, א).

ביום החמישי לעת ערב בא רוכב מהיר מקיוב ובידו מכתב מהגביר דאברי, שביום הרביעי כשהתייצב הרב שפירא המדפיס מזיטומיר לפני הבולשת בקיוב דברו אתו קשות ויאסרוהו, וביום החמישי בוקר הובא לפני חוקר ואחרי החקירה הוחזר למאסר, ובו ביום לעת ערב חופשה ניתנה לו. ולמחרתו ביום השישי כתבה הבולשת של קיוב לבולשת של זיטומיר להסיר החותמות מספר "לקוטי תורה" ואשר העניין מסודר.

(לקוטי דיבורים חלק ג-ד [המתורגם ללח"ק] עמ' 728 ואילך)

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יוסף יצחק מרגליות, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

א. ה"גל" שבתורה.....ה

כיצד גילה רשב"י את פנימיות התורה, הלא היא "רוזין" דאורייתא ? / ביאור הרמז ליום ל"ג בעומר בכתוב "עד הגל הזה"

^(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 129 ואילך)

ב. תורה המביאה לַכבוד.....ז

הנהגה ד"לא נהגו כבוד זה לזה" באה בעקבות לימוד תורה באופן שהוא בלתי רצוי / הפתרון ל"לא נהגו כבוד" בתורתו של רשב"י – פנימיות התורה

^(ע"פ 'תורת מנחם' – התוועדויות ח"ג עמ' 72 ואילך)

פנינים.....ט

הקשת והציפיה לגאולה | 'ביטול' המכניע את האויב | טובת עין גם ב"רוזין"

ג. דינרי זהב שֶׁל גאולָה.....יא

מדוע לא נקטו במעשה ד"בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב" את הפלא הגדול יותר, בנטילת המעות מן שמיא ? / ענינו של רשב"י – להביא בעולם את גילוי הגאולה העתידה, בגילוי פנימיות התורה

^(ע"פ לקוטי שיחות חלק א עמ' 285 ואילך)

ד. פנימיות התורה והורדת גשמים.....יג

ביאור בסיפור הזוהר אודות דרכו המיוחדת של רשב"י להמשיך ברכת הגשמים בעולם, בשונה ממה שמצינו בשאר תנאים ואמוראים / אופן ההמשכה באמצעות ברכה, תפילה ותורה ומעל כולם – פנימיות התורה

^(ע"פ תורת מנחם-התוועדויות תשד"ט ח"ב עמ' 593. ספר המאמרים מלוקט ח"ג עמ' 270 ואילך)

ה. מַנְעֵלַת מַעַ"ט אַצִּל "מארי תורה".....טז

מקשה מהו מעלת "כתר שם טוב" – מע"ט – גבי רשב"י ש"תורתו אומנתו"; יביא מירושלמי דמשמע לכאור' דמע"ט הוא התכלית דלימוד התורה, אך יוכיח לאידך דמעלת המע"ט היא משום שמוסיפים שלימות בתורה; יקדים מעלת עשיית משכן לו ית' דווקא בענינים שפלים, ויקשה הכיצד ישכון זה יחד עם העסק בתורה; יבאר דבאם בעבודתו הוא בטל לרצון בוראו אזי אין סתירה בין הענינים; ענין עבודת רשב"י; יבאר אמאי "מסי ר"ש" מה ד"מחי ר"א; מיישב שפיר אמאי דוקא רשב"י הוא בעל המימרא ד"כתר שם טוב עולה על גביהן"

^(ע"פ לקוטי שיחות ח"ז עמ' 303 ואילך)

דרכי החסידות

היִלּוּלֵא דרשב"י בצל הצמח צדק.....כג

יומנו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ בו מתועדים תיאוריהם של זקני החסידים אשר העלו את זכרונותיהם — כל אחד בסגנונו — מיום ל"ג בעומר בצילוי של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מליובאוויטש

ל"ג בעומר

כה

החסיד ר' אבא מצ'אשניק (שהיה בעל הבנה והשכלה, מעמיק) סיפר שהוא היה נוכח אז, ובין כתביו ורשימותיו נמצא כתוב בין המאמרים ששמע גם הנחות של ארבעה המאמרים (שלשה דפרשת אמור ואחד מל"ג בעומר), וכן הסיפור שסיפר כ"ק אדמו"ר אודות החסיד ר' פייוויש משה מדוברובנה אביו של ר' יוסף מיכאל, נוסף על הדיבורים שחלפו בין זקני החסידים בהתוועדות ליל ל"ג בעומר והסיפורים שספרו.

סיפוריו של ר' אבא עוררו את זכרונו של ר' חנוך הענדל, ואמר כן כן, הנה נזכרתי מה שסיפר כ"ק אדמו"ר אודות פייוויש משה ה"ישוב'ניק", כי מתחילה היה אחד מבחירי נכבדי סלוצק והיה מגדולי המנגדים על הבעש"ט נ"ע, ואחר כך לסיבה בלתי ידועה עזב את סלוצק והתיישב בכפר סמוך לדוברובנה ויהי לחסיד נלהב של הבעל שם טוב ושם נולד לו בנו יחידו ר' יוסף מיכאל.

הילולא וחינגא היה היום הזה לנו

מורי הרשב"ץ [=ר' שמואל בצלאל שעפטיל] סיפר שבשנת תר"ט היתה הפעם האחרונה לחגיגת ל"ג בעומר בשדה הקרוב להאנאראווא, שבה השתתף כ"ק אדמו"ר.

באותה שנה חל ל"ג בעומר ביום חמישי. ביום רביעי אחרי תפילת שחרית הלכו כל האברכים ה"יושבים" ותלמידי הישיבה והאורחים שבאו לשבת פרשת אחרי-קדושים העבר ונשארו עד אחרי החג והאורחים החדשים שבאו לל"ג בעומר, אל החסיד ר' שלמה על פי הזמנתו לחוג את חג ל"ג בעומר כנהוג בכל שנה מאז התיישב כ"ק אדמו"ר האמצעי – בשנת תקע"ד – בליובאוויטש.

הילולא וחינגא היה היום הזה לנו. הזקנים ששיבה זרקה בהם רקדו בטליתות קטנות.ואנחנו האברכים תלמידי הישיבה רקדנו כאילים. באוזניים נטויות ובפיות פתוחים הקשבנו לכל הגה היוצא מפי זקני החסידים.

בל"ג בעומר, בשעה ארבע בערך אחרי חצות היום בא כ"ק אדמו"ר ויאמר מאמר חסידות ד"ה להבין ענין הכתר, שהוא ממוצע בין אור אין סוף המאציל לנאצלים והוא ביאור על המאמר "שחורה אני" (שיר השירים א, ה) שאמרו בשבת קודש פרשת אחרי-קדושים, והתעכב כשלש שעות.

וטרם נסעו, ציווה לנגן את ניגון כ"ק רבנו הזקן, בעל ארבעת הבבות הידוע. כ"ק אדמו"ר ישב בדבקות גדולה בעינים עצומות ודמעות על לחייו, וכשגמרו לנגן עמד מלא קומתו ויאמר: זכותו של בעל ההילולא תגן על כלל אחינו בני ישראל ועל הכלל הפרטי [=עדת חסידי חב"ד].

כשגמר את דבריו אלה הנה בלי שום הכנה התפרצה מלב כולנו קריאה עצומה "אמן".

שחוק קל עבר על פני קדשו ויאמר: אמן כן יהי רצון.

כשנסע כ"ק אדמו"ר לביתו התאספו זקני החסידים והרה"ח ר' הלל בראשם ויחזרו על המאמר שאמר כ"ק אדמו"ר ויתפלאו על אשר ציווה כ"ק לנגן את ניגונו של הוד כ"ק רבנו הזקן וידאגו מאד על דבריו האחרונים.

ביום שני אחרי שבת פרשת אמור, בא רוכב מהיר מעיר זיטומיר ויביא מכתב מאת המדפיסים

חגיגת ל"ג בעומר בשמחה כפולה ומכופלת

מתחילת חודש אייר התיר כ"ק אדמו"ר [הצמח צדק] לחסידים לבוא לליובאוויטש, אחרי שבמשך החורף אסר עליהם לבוא מפאת הייסורים שהיו מתחילת חודש מר-חשון עד לפני הפסח (מלשינות גינזבורג וה"משכילים" בוויילנא).

גם חסידות לא אמר כ"ק אדמו"ר בחורף שהוא רק פעמים ספורות, בש"ק ויצא ט' כסלו, י"ט כסלו, בשבת ר"ח וחנוכה, כ"ד טבת, שבת שירה ופורים, וגם זה במניין הקטן הפרטי שלו לפני אנשים ספורים ובהם אחדים מהאברכים ה"יושבים".

באותה שנה היתה חגיגת ל"ג בעומר בשמחה כפולה ומכופלת.

כיון שביום השני חל תענית שני בתרא, ישבו הרבנים המפורסמים ר' נחמיה מדוברובנה (בעל "דברי נחמיה"), ר' יצחק אייזיק מויטבסק ור' יצחק אייזיק מהומיל (בעל "חנה אריאל") בתור בית דין ופסקו – כהוראת שעה – שלרגלי שמחת הרבים לא יסיימו את התענית, ואחרי מנחה גדולה יקיימו את המנהג הקבוע בסעודת החג.

הרה"ח ר' הלל מפאריטש, אף כי הסכים עם הרבנים הגאונים האמורים והשתתף בחזרת המאמרים, בניגונים ובריקודים, מכל מקום גמר תעניתו, ורק אחרי תפלת ערבית שתה כוס חמין.

שהגוף יהיה טוב ולא רק צודק

בלילה ההוא בהתוועדות זקני החסידים הרבה ר' יצחק אייזיק מהומיל לתבוע מר' הלל מפאריטש על שהוא מרבה בהידורים, והסביר את המאמר "כל יתר כנטול דמי" (חולין נח, ב).

הרה"ח ר' הלל בכה במרירות גדולה, ומתוך בכייה בדמעות שליש התחנן בפני הרה"ח ר' יצחק אייזיק שלא יאשים אותו על כך, ולא יחשוב עליו עוון שהוא עושה זאת מפני יוהרא וגסות הרוח ח"ו.

שעה ארוכה דיבר אז ר' הלל בהתרגשות ובתחנונים. הדברים כולם לא אזכור, ורק זאת הנני זוכר שאמר, שבמשך ארבעת החודשים שהכין את עצמו להיכנס אל כ"ק אדמו"ר [האמצעין ל"יחידות", "פעלתי על גופי שיהיה בדרגא של טוב, ולא רק בדרגא של צדק – שיהיה טוב ולא רק צודק".

אני גם זוכר שאמר: "יש משום עבירה לבטל את הזמן על טענות ומענות, כל רגע יקר".

אחד האברכים מה"יושבים" – משה דוד מאבצוהע – התרגש מאד מדיבוריו של ר' הלל ובכה בכי רב בטענו, עתה אני יודע מדוע לא הועילו לי שתי הפעמים "יחידות" שהייתי אצל כ"ק אדמו"ר, שכן כדי להיכנס ל"יחידות" זקוקים להכנה בעבודה בפועל, ובלעדי זאת – אינו מועיל.

המעת לעת – מאז בואנו אל ר' יוסף מיכאל באחרעמאווה עד בא כ"ק אדמו"ר ביום ל"ג בעומר לברך את החגיגה – עבר עלינו כשעות אחדות מרוב השמחה הגדולה בתענוג רוחני.

כ"ק אדמו"ר אמר מאמר ד"ה "עד הגל הזה ועדה המצבה" (ויצא לא, נב), והתעכב כשתי שעות ויסע לביתו.

ה"גל" שבתורה

כיצד גילה רשב"י את פנימיות התורה, הלא היא "רזין" דאורייתא? / ביאור הרמז ליום ל"ג בעומר בכתוב "עד הגל הזה"

אריז"ל (ראה תענית ט, א. זח"ג רכא, א) "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא". ועפ"ז מובן, שגם מהותו של ל"ג בעומר מרומז בתורה.

והנה עיקר ענינו דל"ג בעומר הוא זה שהוא יום פטירתו של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי, ועפ"ז מובן שגם ענינו העיקרי של רשב"י מרומזת ומבוארת בתורה.

ומבאר רבינו הזקן (בעל התניא והשו"ע, בסידור עם דא"ח דש, ג ואילך) דבפסוק "עד הגל הזה" (תולדות לא, נב) נרמז הענין דל"ג בעומר, ד"גל" אותיות "לג".

וי"ש לבאר כיצד מרומזת בפסוק זה מעלתו וחידושו דרשב"י, בהקדים מעלתו וחידושו של רשב"י:

דהנה, אף שמצינו שהרבה תנאים עסקו ב"רזי תורה" אך הם לא לימדו אותם, ועסקו בזה רק לעצמם (זח"ג קה, ב. וראה פסחים קיט, רע"א. חגיגה יג, א). ועד ששנינו (רפ"ב דחגיגה) "אין דורשין במרכבה [אפי'] ביחיד אלא א"כ כו". וחידושו דרשב"י היתה בזה שלא רק שעסק ברוי תורה בעצמו אלא גם גילה אותם לאחרים.

ועד שביום הסתלקותו, לא רק שהוא עצמו השיג השגות גבוהות ביותר ברוי תורה, אלא גילה גם לתלמידיו "מלין קדישין דלא גליאן עד השתא" (אד"ז רפז, ב).

ואף שגם גילוי זה ביום ההסתלקות הי' לתלמידיו בלבד, ואף בתלמידיו גופא "נפקו כולהו" ונותרו רק יחידים, וגם ביניהם היו חילוקים ("רבי אבא יכתוב, ורבי אלעזר ברי ילעי, ושאר חברייא ירחשון בלבייהו" (אד"ז שם)) – מ"מ, הרי רשב"י הורה אז לכתוב את ה"מלין קדישין", דע"י שכתבום אז, נתגלו לאחר מכן לכל ישראל, ועד ד"יתפרנסון מהאי חיבורא דילך" (תקו"ז (ת"ו בסופו)) – שיכולים להבין ולהשיג רזי תורה אלו.

ולכאורה תמוה הדבר:

הרי החלק דפנימיות התורה, נקרא בתורה בשם "רזין דאורייתא" – והיינו, שע"פ תורה הם דברים שעליהם להיות באופן של "רוז" (סוד והעלם), ועד שאפי' בזהר (רע"מ פנחס רכו, א) איתא "צריך לכסאה רזין דאורייתא", וכיצד גילה אותם רשב"י?

ויש לבאר זה בהקדים ביאור הכתוב האמור - "עד הגל הזה", דכשרצו יעקב ולבן לעשות מחיצה ביניהם עשו "גל" שישמש כמחיצה ביניהם.

ולכאורה יש להבין למה השתמשו ב"גל" דווקא?

אלא שב"גל" ישנם ב' תכונות הפכיות: מחד, ה"גל" משמש כהפסק בין עבר אחד לשני, אך מאידך - מזה שה"גל" מורכב מאבנים בודדות שמניחים אותם זה על גבי זה (ולא כ'חומה' שאבני' מחוברות), מובן שאינו מפסיק וחוצץ לגמרי בין שני הצדדים.

ולכן השתמשו ב"גל" דווקא להראות, שאף שבכללות לא יעברו מעבר אחד להשני, אבל רק "לרעה אי אתה עובר, אבל אתה עובר לפרקמטיא" (פרש"י עה"פ).

והיינו, ש"גל" מראה שההפסק בין שני הצדדים אינו הפסק אמיתי, ולפעמים כשהעברה היא לטובה, מותר וצריך לעבור מצד א' למשנהו.

ועפ"ז יובן זה שרשב"י גילה גם "רזין דאורייתא".

כי הא דחלק זה שבתורה צריך להיות באופן של "רז" ולא בגילוי, אינו דבר החלטי שכך צריך להיות תמיד, אלא זה כמו "גל" שלפעמים ולצורך מותר וחייבים לגלות גם חלק זה שבתורה.

וכדחזינן שכן יהי' לעתיד לבוא, שמכיון שאז יקויים היעוד (צפני' ג, ט) "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ולא תהי' עוד כל נתינת מקום "לרעה" ח"ו, תתבטל יחד עם זה המחיצה שבין פנימיות התורה וגליא דתורה, וגם פנימיות התורה תבוא לידי גילוי.

ולכן רשב"י - ששרשו מבחי' משיח (סידור עם דא"ח שם שו, ב) גילה גם את פנימיות התורה, וחיברה עם גליא דתורה, באופן כזה, שאין כל חשש להיפך הטוב ח"ו; ואדרבה, גילוי פנימיות התורה שחידש יביא את הטובה הגדולה ביותר - הגאולה העתידה ע"י משיח צדקנו.

ועפ"ז יובן שבפסוק "עד הגל הזה" מרומזת מהות מעלת יום זה, דביום פטירתו של רשב"י גילה את הסודות הכי נעלים (כנ"ל), דעי"ז נזכה לגאולה העתידה שאז יתגלו "סוד טעמי' ומסתר צפונותי'" (רש"י שה"ש א, ב) ויקויים "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (תהלים קיט, ח).

דרכי החסידות

הילולא דרשב"י בצל הצמח צדק

תיאורם של זקני החסידים אשר העלו את זכרונותיהם — כל אחד בסגנונו —
מיום ל"ג בעומר בצילו של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק מליובאוויטש

סדר חגיגת ל"ג בעומר כנהוג מימי קדם

כה סיפר החסיד ר' חנוך הענדל [בסעודת ליל ש"ק פרשת אמור תרנ"ו, בצל כ"ק אדמו"ר הרשב"י נ"ע]:
בשנה הראשונה שהייתי בליובאוויטש — תר"ד — חל ל"ג בעומר ביום שלישי בשבוע. סדר
חגיגת ל"ג בעומר היה כנהוג מימי קדם לצאת אל מחוץ לעיר, פעם אל הכיכר שלפני החצר
האנאראווע ופעם לשדה המישור שבכפר אחרעמאווה.

בחצר האנאראווע דר אז המוכסן החסיד ר' שלמה ב"ר שמשון שהיה ממקושריו של כ"ק
אדמו"ר האמצעי, ובכפר אחרעמאווה דר המוכסן החסיד ר' יוסף מיכאל ב"ר פייוויש משה,
איש בא בשנים ועודנו ממקושריו של רבנו הזקן.

את מקום החגיגה היו מגבילים כשבוע-שבועיים מקודם, ועל פי רוב היו מטילים גורל בין
שני החסידים המוחזקים האמורים.

הזוכה בעריכת החגיגה היה מזמין את החסידים ה"יושבים" ואת האורחים, לבוא אליו עוד
בערב ל"ג בעומר, ואחרי תפילת מנחה גדולה ביום ל"ב בעומר היה עורך סעודה גדולה בדגים
ובשר שנמשכה עד תפלת ערבית. בשעת הסעודה היו חוזרים מאמר דא"ח, מספרים סיפורי
חסידים, מנגנים ורוקדים, ועל פי רוב היו נעורים כל הלילה ומתפללים בהשכמה תפלה בציבור,
במתינות וגם באריכות, ובשעה אחת עשרה היתה מוכנה סעודת חלב עם משקה י"ש לרוב,
ומשעה שלש בערך היו מחכים לבואו של כ"ק אדמו"ר.

באותה שנה — תר"ד — עלה הגורל לזכותו של החסיד ר' יוסף מיכאל.

שגם אלו ש"תורתם אומנתם" יהי' אצלם הענין דמעשים טובים בזה שיתעסקו עם אנשים אחרים שגם הם ילמדו תורה ב"אופן ד"תורתם אומנתם".

והיינו שאם "על גבי" ²⁰ ה"כתר תורה" שמוכתר בו ע"י שלומד תורה בעצמו באופן ד"תורתו אומנתו" ה"ה מוכתר "על גביו" גם ב"כתר שם טוב" - שבלימודו מתעסק הוא גם עם אחרים, הרי אז הוא "עולה" ולימודו הוא בשלימות.

ז.

גילוי ענינו דרשב"י ביום הסתלקותו

מעלה זו של רשב"י, שמעוצם ביטולו להקב"ה אין סתירה בין זה ש"תורתו אומנתו" לאלו ה"המניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", ה"ה בהדגשה ביותר ביום הסתלקותו - ל"ג בעומר:

אודות יום הסתלקות רשב"י איתא בזוהר (אד"ז רפז, ב. וראה גם שם רצא, א), שבנוסף לכך שרשב"י בעצמו השיג אז השגות הכי נעלות ברזין דאורייתא, הנה אף לתלמידיו גילה "מלין קדישין דלא גליאן עד השתא".

שזהו בהתאם לכללות חידושו של רשב"י בענין רזי תורה - דאף שמצינו גם בעוד תנאים שעסקו ברזי תורה, הנה חידושו ומעלתו דרשב"י היתה בכך שגילה רזי תורה גם לאחרים. ועד לשלימות בזה ביום הסתלקותו, בגילוי רזין הנעלים ביותר.

והיינו, שאצל רשב"י היה בזה חיבור של ב' הפכים - "סתים" ו"גליא", דאף הדברים שהם בגדר ד"סתים" ורזין החתומים מגילוי לכל, היו אצל רשב"י באופן של "גליא" - בגילוי ובפרסום אך לאחרים.

והטעם לכך, בהתאם למבואר לעיל - שמצד עוצם ביטולו של רשב"י לקב"ה, הנה כמו שאצלו ית' אין סתירה שיהיו ב' הפכים יחדיו²¹, כן גם אצל רשב"י הי' עד"ז. ומצד זה, אף הדברים הכי נעלים וחתומים, הי' ביכולתו להביאם לידי גילוי.

תורה המביאה לכבוד

הנהגה ד"לא נהגו כבוד זה לזה" באה בעקבות לימוד תורה באופן שהוא בלתי רצוי / הפתרון ל"לא נהגו כבוד" בתורתו של רשב"י - פנימיות התורה

"שנים" עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והי' העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם שהעמידו תורה אותה שעה" (יבמות סב, ב).

בסיפור זה אודות הנהגת תלמידי ר"ע ד"לא נהגו כבוד זל"ז" (השייך ליום ל"ג בעומר, שאחר מטעמי השמחה בו הוא משום ש"פסקו מלמות" (מאירי שם בשם הגאונים. טושו"ע או"ח סתצ"ג ס"ב)) - יש לבאר הסיבה שהביאה לידי כך, ואופן התיקון הנדרש בכדי לשלול הנהגה זו.

דהנה, תיקון הענין ד"לא נהגו כבוד", אין זה רק ע"י תיקון פרט זה, שינהגו בפועל כבוד זב"ז, אלא זהו צריך להיות שינוי באופן לימוד התורה. כי העדר מנהג כבוד זה בזה הוא בא בסיבת אופן בלתי-רצוי בלימוד התורה. דלימוד התורה צריך להיות באופן כזה שמלכתחילה לא תהי' אפשרות למעמד ומצב של העדר מנהג כבוד זה בזה, כדלקמן.

ויש לבאר זה בהקדים לשון הגמרא (הנ"ל) בנוגע לחמשת תלמידי ר"ע - "הם העמידו תורה":

דהנה, לשון "העמידו תורה" יש לבאר ע"ד ובדוגמת מאמר חז"ל (בנוגע לדוד) ש"הקים עולה של תורה" (במדב"ר פי"ח, כא), דלשון "עולה של תורה" מורה על הענין דקבלת עול שבלימוד התורה. דעם היות שהתורה היא "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" גם מצד השכל האנושי, מ"מ, לימוד התורה צריך להיות לא מצד השכל שבוה, אלא מצד קבלת עולו ית' דוקא - מצד שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

וכמארז"ל (בנוגע לדוד) "וה' עמו שהלכה כמותו" (סנהדרין צג, ג), והיינו, שבכדי שתהי' "הלכה כמותו" צריך להיות "ה' עמו", להיות קשור עם הקב"ה. וכש'קשורים' עם הקב"ה, אזי לימוד התורה אינו מצד השכל שבה, אלא מתוך קבלת עול ויראת שמים, בידעו שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

(20) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1214 ואילך. ובלקולוי"צ לזח"א ע' כב: מהלשון וכש"ט עולה על גביהן משמע שהוא למטה מהג' כתרים אלא שעולה על גביהן.

(21) ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח. הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68.

והענין בזה:

כאשר הגישה ללימוד התורה היא מתוך ידיעה והכרה שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, ובמילא, החיות וההתלהבות בהלימוד היא (לא מצד הרגש עצמו, ישות וגאווה ח"ו, אלא) מזה שלומד ומבין ומחדש בחכמתו של הקב"ה – בודאי לא יתרעם על כך שחבירו מצליח בלימוד התורה יותר ממנו, ולא עוד אלא שאפילו אם יפריך חבירו את דבריו ויוכיח לו שטעה בדבריו, הרי, לא זו בלבד שלא יקפיד ויכעס עליו, אלא אדרבה, יודה לו על כך שהצילו מטעות, והעמידו על האמת בתורת ה';

וכשלימוד התורה הוא באופן כזה – אזי ההנהגה בין התלמידים היא באופן (שלא זו בלבד שאין נתינת מקום לקנאה ושנאה, אלא אדרבה) שמפרכסין זה את זה (ראה שבת לד, א), ונוהגין כבוד זה בזה.

משא"כ כאשר אין נרגש אצלו שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, אזי אפשר שגישתו ללימוד התורה תהי' מתוך מחשבה ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", הרגש עצמו – הוא שואל קושיא, מתרץ תירוץ, ומקשה על דברי פלוני, וכתוצאה מזה נעשה אצלו רגש של ישות, ולפעמים גם גאווה. ואזי, כשיבוא חבירו ויעמידנו על טעותו, או אפילו רק יוכיח שביכולתו לומר תירוץ טוב יותר, שעי"ז ממעט בדמותו, בודאי יקפיד ויכעס עליו, שכן, עד עתה הי' סבור שבכחו ועוצם ידו פעל גדולות ועשה חיל בתורה, וכיון שבא פלוני ומראה שהיתה לו טעות מעיקרא, ה"ה מקפיד וכועס עליו;

וכשלימוד התורה הוא באופן כזה – אזי ההנהגה בין התלמידים היא באופן של העדר נתינת כבוד ("לא נהגו כבוד") זה לזה.

[ולהעיר, שהאמור לעיל בודאי אינו שייך אצל תלמידי רבי עקיבא, שאצלם היתה ההנהגה של העדר נתינת כבוד זה לזה מצד שרש הגבורות ודינים דקטנות כפי שהם למעלה (ראה פ"ח שער ספיה"ע פ"ז. שער הכוונות ענין ספיה"ע דרוש יב), אלא שלאחרי השתלשלות המדרגות למטה מטה ה"ז בא באופן של קפידא כפשוטה (וראה לקו"ש ח"ב עמ' 149 בארוכה, ביאור הענין ד"לא נהגו כבוד" שהי' בתלמידי ר"ע)].

והנה, בכדי שבלימוד התורה יהי' נרגש שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, הוא בעיקר ע"י לימוד פנימיות התורה:

דהנה, החילוק העיקרי שבין לימוד נגלה דתורה ללימוד פנימיות התורה – שבלימוד נגלה דתורה, אף שיודע שזוהי תורתו של הקב"ה, חכמתו ורצונו ית', מ"מ, בהלימוד עצמו ה"ה לומד אודות דברים גשמיים כי התורה "נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצוות התורה ככולן והלכותיהן" (לי' התניא פ"ד), וכמו "שנים אוחזין בטלית", "המחליף פרה בחמור" וכיו"ב. וממילא, צריך הוא ליגיעה רבה בכדי שיורגש בהלימוד שזוהי חכמתו ורצונו ית'. משא"כ בפנימיות התורה, שהלימוד עצמו הוא בנוגע לעניני אלקות. [וע"י שמרגיש בנפשו (ע"י לימוד פנימיות התורה) שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, ממילא נרגש זה גם בלימוד חלק הנגלה דתורה, כפשוטו].

חושב הוא שכוונת לימודו היא בכדי שלאחמ"כ ישפיע גם על אנשים אחרים שיעסקו בתורה, כי זה רצונו ית'.

וא"כ הרי אדם ש"תורתו אומנתו" צריך להיות בטל בתכלית להקב"ה, ובאופן שגם דברים שנראים כהפכים, הנה מעוצם ביטולו להקב"ה יכול הוא לקיים שניהם בב"א.

ה.

ענין עבודת רשב"י, ויבאר אמאי "מסי ר"ש" מה ד"מחי ר"א"

ובזה יובן גם בנוגע לרשב"י שהיתה תורתו אומנתו, דמצד עוצם ביטולו להשי"ת, הי' יכול לחבר גם דברים הפכים.

ובזה יבואר מה דאיתא בגמ' (שבת לג, ב) שכשרשב"י ובנו יצאו מן המערה לאחר י"ב השנים, ראו כיצד אנשים מתעסקים בחרישה וזריעה, "אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עיניהם, מיד נשרף". אך לאחר השנה הי"ג, כשיצאו מן המערה, אזי "כל היכא דהוי מחי ר"א הוי מסי ר"ש, א"ל בני די לעולם [בעוסקי תורה. רש"י] אני ואתה".

דלכאור' אינו מובן: אפי' אם "די לעולם אני ואתה", הרי עדיין אמאי "מסי" ר"ש, הלא האנשים האלו "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה" וא"כ צדק ר"א במה ד"מחי"?

אלא דע"פ משנת"ל יובן, דמעיקרא סברו ר"ש ור"א דאם עוסקין רק ב"חיי שעה" א"א להעלות את עניני העולם ולזככם, ד"איך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה", ולכן "כל מקום שנותנין עיניהם מיד נשרף".

אך לבסוף הבין ר"ש שכדי שהעולם יתברר ויזדכך "די לעולם" ש"אני ואתה" עוסקין בתורה עד ש"תורתן אומנתן" וע"י שעסקם בתורה הוא בכוונה שעי"ז יוכלו להשפיע גם על האנשים ד"כרבי וזרעי" (לי' הגמ' שם) ללמוד תורה באופן כזה, הרי בזה די שגם שאר בני האדם יכולים להתעסק ב"חיי שעה" ולהעלותם ולבררם, וא"כ אדרבה "הוה מסי ר"ש" שריפא ותיקן, והעלה את עניני העולם להיות מכון ודירה לשבתו ית'¹⁸.

ו.

מיישב שפיר אמאי דוקא רשב"י הוא בעל המימרא

ד"כתר שם טוב עולה על גביהן"

ובזה יבואר לנו כמין חומר למה דוקא רשב"י הוא בעל המימרא ד"כתר שם טוב עולה על גביהן", די"ל דהכוונה ב"שם טוב" כאן היא ל"שם טוב" שבלימוד התורה עצמו¹⁹.

(18) ולא רק היכא ד"מחי ר"א" בנו, כ"א "אמר איכא מילתא דבעי לתקוני" (שבת שם בסוף העמוד). וראה לקו"ש ח"ג עמ' 1005.

(19) עיין גם פיה"מ להרמב"ם כאן. ולהעיר מלקו"ת סוכות (פג, א) דכתר שם טוב הו"ע "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"; שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתקה בלקו"ש ח"ד עמ' 1215 הערה 13) דכש"ט הו"ע הריקודים בשעת הקפות (שמחת התורה).

וע"פ המבואר בפנים יש לתווך מאמר זה דרשב"י עם מאמר הנ"ל הערה 35 - כי "כתר שם טוב" הוא (גם) פרט במעלת התורה.

וזהו תפקידם של אלו אשר "תורתן אומנתן", שע"י שרואים ה"בעלי עסק" שישנם כאלו שאין להם "אומנות" אחרת וכל חייהם ועיסוקם הוא רק בלימוד התורה, הרי זה פועל גם על אלו שעיקר עיסוקם בדברי הרשות, שעכ"פ בזמן שלומדים תורה יהיו שקועים בזה לגמרי כאילו רק התורה היא אומנתן.

וכדי שאלו העוסקים בדברי הרשות יושפעו מה"יושבי אהל" צריכים ה"יושבי אהל" להתעסק אתם ולהשפיע עליהם.

אך באם יהי' ה"יושב אהל" שקוע כל הזמן רק בלימוד ועיון התורה, איך יפעול בעצמו "להתנתק" מעומק העיון בתורה, כדי להתעסק ולהשפיע על לימוד תורתו של אלו העוסקים בדברי הרשות?

ולכן צריך שגם בעת לימודו ועיונו בתורה תהי' זה בכוונה שטעם הדבר שהוא עוסק בתורה באופן ד"תורתו אומנתו" הוא כדי שיוכל להשפיע גם על אלו העוסקים בדברי הרשות ללמוד באופן כזה. ומכיון שזהו כוונת ותכלית לימודו ועיונו בתורה מובן שגם לאחר לימודו יוכל להשפיע גם על אלו העוסקים בדברי הרשות.

אך הא גופא צ"ב, דממ"נ, באם אדם זה "תורתו אומנתו" ומוחו עסוק רק בהבנת התורה, איך יכול הוא לחשוב באותו זמן על דברים שאינם נוגעים להבנת התורה; ולאידך, באם חושב על דברים אחרים ה"ז מורה שאין התורה לבד "אומנתו" ומחשבתו תפוסה גם בענינים אחרים?

ד.

יבאר דבאם בעבודתו הוא בטל לרצון בוראו אזי אין סתירה בין הענינים

ויש לבאר זה¹⁷, דהנה מה שהרצון להיות שקוע בלימוד ולהתעלות מעניני העולם, והרצון להתעסק ולגלות קדושתו ית' גם בעניני העולם הפכים המה – ה"ז רק באם מחשבת האדם היא רק על עצמו, כיצד הוא יתעלה יותר ע"י עבודתו, דאזי הרי זו סתירה: דבאם חושב האדם שהדרך להתעלות הוא ע"י התנתקות מעניני העולם, הרי התעסקות בעניני העולם הוא ירידה לגבי; ובאם חושב שהעיקר לברר ולזכך את הדברים הגשמיים, אין הוא יכול באותו זמן להיות שקוע כל כולו בלימוד התורה ו"לשכוח" על עניני העולם.

אבל באם לא יחשוב האדם על הדרך שבו הוא יכול להתעלות, כ"א כל כוונתו תהי' לעבוד את הקב"ה ולקיים רצונו ית', במילא לא תהי' בזה סתירה, כי רצון הקב"ה הוא בשניהם, וא"כ אין התעסקות בעניני העולם "ירידה", כי גם זה רצון הקב"ה. ומה לי קיום רצונו ע"י לימוד התורה ומה לי קיום רצונו ע"י עיסוק בעניני העולם.

ונמצא דבאם האדם לומד תורה רק מצד שיש לו תענוג בזה, אז אין הוא יכול לחשוב בשעת מעשה על דברים אחרים, אך באם כוונת האדם בלימוד בתורה היא כדי לקיים רצון ומצוות בוראו ית' – הרי מכיון שידוע שהקב"ה רוצה שישפיע גם על אחרים, הנה גם בעת עסקו בתורה

ועפ"ז מובן, שבין חמשת התלמידים (ש"העמידו תורה") עצמם – גדלה ביותר מעלתו של רשב"י. דהרי, עיקר חידושו של רשב"י הוא בלימוד פנימיות התורה, ד(אף שלמד גם נגלה דתורה, הנה) עיקר לימודו הי' בפנימיות התורה.

חמשה

'ביטול' המכניע את האויב

בנוגע למנהג ישראל הידוע, שבל"ג בעומר יוצאים אל השדה ומשחקים בקשת, יש לכאר ההוראה מענין הקשת בעבודת האדם:

דהנה, רואים במוחש שבכדי שזריקת החץ ע"י הקשת תגיע למקום רחוק יותר, צריכים למתוח את חוט המשיכה (היתר) למטה יותר, קרוב לעצמו יותר, וככל שתהיה משיכת היתר למטה מטה יותר, וקרוב לעצמו יותר, יגיע החץ רחוק יותר.

והענין בעבודת ה' – שמשיכת יתר הקשת למטה יותר וקרוב ללבו יותר, מורה על ביטול ושפלות עצמו, ועי"ז מגיע החץ רחוק יותר, לבטל ולהכניע גם את האויב הנמצא בריחוק מקום.

ודוגמתו בנוגע ללימוד התורה – שההכנה ללימוד התורה היא הביטול ושפלות עצמו, לידע שאין זה "כחי ועוצם ידי", אלא בכחו של הקב"ה, ועי"ז נעשה לימוד התורה כדבעי למהוי. וכפי שאומרים (בתפילת "אלקי נצור") "ונפשי כעפר לכל תהיה (ועי"ז) פתח לבי בתורתך". ובמילא, ככל שיתוסף בקיום הענין ד"נפשי כעפר לכל תהיה", יתוסף בקיום הבקשה שלאח"ז "פתח לבי בתורתך" באופן טוב וקל יותר.

והנתינת כח לזה היא בל"ג בעומר, יום ההילולא דרשב"י, שעיקר ענינו הוא פנימיות התורה – כי ע"י פנימיות התורה ניגשים גם ללימוד נגלה דתורה מתוך ידיעה והכרה שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה

(ופשיטא – שלילת הענין ד"כחי ועוצם ידי", ע"י הביטול ושפלות עצמו), ומתוך יראת שמים, שאז הלימוד הוא כדבעי למהוי.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדות ח"ג עמ' 80)

◇ ◇ ◇

הקשת והציפיה לגאולה

ידוע מנהג ישראל (ש"תורה הוא") שבל"ג בעומר יוצאים אל השדה ומשחקים בקשת.

ובביאור טעם המנהג – הנה, איתא בספרים (בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ג' (ענין ל"ג בעומר) אות ד') שכיון ש"כל ימיו של רשב"י לא נראתה הקשת בענן", לפי ש"היה זכותו מגין על הדור ולא היה צריך להראות הקשת בענן" (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב, ובפני משה שם), לכן, ביום הסתלקותו של רשב"י, ל"ג בעומר, משחקים בקשת, בכדי להראות שמאז הסתלקותו של רשב"י יש צורך בקשת.

אבל לפי טעם זה נמצא, שהמשחק בקשת בל"ג בעומר הוא סימן לענין שאינו טוב, דהרי הצורך בקשת מורה על מעמד ומצב בלתי-רצוי. ויש לבאר באו"א את הסימן דקשת למעליותא (ראה גם בני יששכר שם), ע"פ מ"ש בזהר (ח"א, עב, ב) "לא תצפי לרגלי דמשיחא עד דיתחזי האי קשת . . בגווי נהירין . . וכדין צפי לי' למשיח", והיינו, שראיית הקשת בגווינן נהירין הוא סימן שהגיע הזמן דביאת המשיח.

וכיון של"ג בעומר הוא יום ההילולא דרשב"י, שעל ידו היתה התחלת ההתגלות

⁽¹⁷⁾ ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 126-7.

ומזה מובן שעיקר ושלמות הענין ד"העמידו תורה" – לימוד התורה מתוך קבלת עולו ית' (שקשור עם פנימיות התורה, כנ"ל), נעשה ע"י רשב"י.

דפנימיות התורה, שזוהי ההכנה וההקדמה והכלי לביאת המשיח (וכאגרת מורנו הבעש"ט הידועה (כתר שם טוב בתחילתו)), לכן נוהגים לשחק ביום זה בקשת, לרמוז על הקשת בגוונין נהירין שראייתה היא הסימן ל"רגלי משיחא".

(עי'פ תורת מנחם – התוועדות ח"ג עמ' 77)

◇ ◇ ◇

טובת עין גם ב"ריזין"

השמחה דיום ל"ג בעומר היא בסיבת ב' ענינים שארעו בו: א) תלמידי ר"ע, שמתו משום ש"לא נהגו כבוד זה לזה", פסקו מלמות (יבמות סב, ב. ובמאירי שם). ב) יום ההילולא ("יום שמחתו") דרבי שמעון בר יוחאי.

ויש לבאר השייכות ביניהם, בנוגע להוראה למעשה בפועל שיש ללמוד מענינים אלו:

דהנה, הא דרשב"י אמר על ל"ג בעומר שהוא "יום שמחתו" (ראה זח"ג רפז, ב. פע"ח שער ספה"ע פ"ז. ובכ"מ), הוא מפני שביום זה השלים את שליחותו, מה שהטיל עליו הקב"ה לפעול בעולם – לגלות את פנימיות התורה;

דהנה, את התורה נתן לנו הקב"ה בטובו, בכדי שתהי' "מורה-דרך" לבנ"י כיצד להתנהג בחיי היום-יום. ולצורך זה, הנה עד זמן מסוים הי' די בכך שנתגלה רק חלק מהתורה, אבל משהגיעו זמנים קשים, והי' צורך בתוספת כח כדי שיוכלו בנ"י לעמוד ביהדותם ולהתנהג ע"פ הוראות התורה – ניתנה רשות לרשב"י

להתחיל ללמוד עם בנ"י גם נסתר דתורה ("ריזין דאורייתא").

העובדה שחלק זה בתורה הי' נסתר, מורה, שלמרות היוקר שבכל התורה, יש בחלק זה חשיבות מיוחדת. ולכן לא היו סבורים עדיין שראוי לגלות זאת; אמנם, כאשר הקב"ה הראה את אהבתו לבנ"י במידה גדולה יותר, להנחות אותם בדרך העולה בית א-ל גם בעתים קשים – התבטא הדבר בכך שצוה להתחיל לגלות גם את החלק העמוק ביותר בתורה, נסתר דתורה. וזו היתה שליחותו של רבי שמעון בן יוחאי, והיא נשלמה ביום ל"ג בעומר.

וענין זה מהוה המשך ותוצאה של הענין הראשון שהי' בל"ג בעומר – שבו קיבלו תלמידי ר"ע על עצמם לנהוג באהבה איש לרעהו, ולכן "פסקו מלמות":

רצונו של הקב"ה הוא שילמדו מדרכיו וילכו בהם, כמארז"ל (ספרי עקב יא, כב) "מה הוא רחום אף אתה רחום"; כשם שרצונו של הקב"ה להיטיב לכל, כך צריך כל איש ישראל, וכל אדם בכלל, להיטיב עם סביבתו.

וענין זה התגלה והתבטא בשליחותו של רשב"י – שצריך להיטיב עם הזולת לא רק ביחס לענינים הגלויים, לא רק בעניניו שאינם יקרים כ"כ, אלא בכל הענינים, עד לענינים הקשורים עם עומק נשמתו, "ריזין דנשמתא" – את הכל עליו ליתן כדי לעשות טובה ליהודי, להזולת.

(עי'פ תורת מנחם – התוועדות חכ"ח עמ' 88)

ו"נמצא שלמד שלא ע"מ לעשות" וחסר לו השלימות בלימוד התורה.

והמורם מכ"ז דזה שס"ל לרשב"י שמפסיקין לעשיית מצווה, וצריך ללמוד ע"מ לעשות, אינו משום שהמע"ט נעלים וחשובים יותר מלימוד התורה, כ"א משום שהם מוסיפים ש"ימות בלימוד התורה¹⁴, וא"כ הדרא קושיין לדוכתא: למה ס"ל לרשב"י ד"כתר שם טוב עולה על גביהן"?

ג.

יקדים מעלת עשיית משכן לו ית' דווקא בענינים שפלים, ויקשה הכיצד ישכון זה יחד עם העסק בתורה

והביאור בזה:

ידוע מה דאיתא בתנחומא (נשא טז) דתכלית בריאת העולם היא משום שנתאוה לו להקב"ה שהעולם הזה התחתון והשפל יהי' דירה ומכון לשבתו ית'.

אך לכאורה דרוש ביאור:

בשלמא אלו העוסקים במסחר וכדומה, הרי הם משלימים הכוונה והתכלית דבריאת העולם בזה שגם בעת עסקם בעניני העולם מגלים הם בזה קדושתו ית'. דע"י ש"בכל דרכיך דעהו" ו"כל מעשיך יהי' לשם שמים" שגם מעשי ודרכי האדם הם לשם שמים מגלה הוא קדושתו של הקב"ה גם בדברים תחתונים ושפלים.

אך אלו ש"תורתם אומנתם" ו"יושבי אהל" הם – הרי עיקר עסקם הוא רק בלימוד התורה ובענינים העומדים ברומו של עולם, איך הם משלימים בזה תכלית בריאת העולם שהיא לגלות קדושתו ית' גם בדברים שפלים ותחתונים?

ויש לומר בזה¹⁵:

הכלל הוא (ברכות ה, ב. וש"נ) ש"אין חבוש מתיר עצמו" – וא"כ אם כל עסק האדם הוא רק בעניני עולם הזה התחתון והשפל א"א לו לגלות קדושתו ית' גם בדברים אלו, דאם הוא עצמו עסוק בדברים תחתונים איך הוא יעלה ויזכך אותם לדרגא גבוהה יותר?

ולכן גם אצל העוסק בעניני העולם צ"ל עכ"פ זמן אחד ביום בו יהי' שקוע רק בלימוד התורה¹⁶, ועי"ז "משתחרר" הוא מעניני העולם, ובכוחו להעלות גם את הדברים התחתונים.

אך מכיון שעיקר עיסוקו הוא בעניני העולם קשה לו "להתנתק" לגמרי מעניני העולם ולהיות שקוע רק בלימוד התורה, כי אצלו אין זה העיקר, ורובו ככולו של ההיום ה"ה שקוע בדברים שפלים.

¹⁴ עיין ג"כ תניא ספ"ז (מט, סע"א). וראה ג"כ (במעלת התורה על המצוות) - תניא פ"ה, פכ"ג, ועוד.

¹⁵ בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 190.

¹⁶ שעפ"ז מובן מרז"ל (מכילתא בשלח טז, ד) שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן וביחד עם זה כאו"א מחוייב בת"ת ומברך נותן התורה (לי' הווה) וכו'.

ב.

יביא מירושלמי דמשמע לכאו' דמע"ט הוא התכלית דלימוד התורה, אך יוכיח לאידך דמעלת המע"ט היא משום שמוסיפים שלימות בתורה

ולכאורה הי' אפשר לתרץ ע"פ דברי הירושלמי הנ"ל:

דהנה, לאחר הקו' "ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה כו'", הוסיף להקשות: "ולית לי' לרשב"י הלמד על מנת לעשות כו' שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא", דמזה מוכח, דמה שמפסיקין "לעשות סוכה" אינו רק משום דבעינן גם מעשה המצוות, אלא מפני שמעשה המצוות הוא התכלית דלימוד התורה, שהרי הלימוד הוא "ע"מ לעשות".

ועפ"ז הי' אפשר לומר דגם לרשב"י תכלית הלימוד היא המעשים טובים, וא"כ מובן שהמע"ט הם מעלה גדולה יותר וחשובים מלימוד התורה¹².

אך באמת א"א לומר כן, ואדרבה כמשי"ת לקמן טעם הדבר שהלימוד צ"ל ע"מ לעשות אינו מצד מעלת המצוות, אלא להיפך דאם הלימוד אינו ע"מ לעשות, אין הלימוד כדבעי וחסר בלימודו, ולכן צריך הלימוד להיות ע"מ לעשות, ונמצא שהמע"ט הם פרט בלימוד התורה.

וכדמוכח¹³ ממ"ש רבינו הזקן (בעל התניא והשו"ע) בהל' ת"ת (פ"ד ס"ג) בנוגע לזה שצריך להפסיק מלימוד התורה בשביל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים וז"ל: "כי זה כל האדם כמו שאמרו חכמים (ברכות יז, א) תכלית תורה תשובה ומע"ט, ואם אינו עושה כן נמצא ש'למד שלא לעשות כו'".

דלכאו' אם הא דמפסיקין מלימוד התורה בשביל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים היא כי העיקר הם המע"ט והם נעלים יותר מלימוד התורה, אינו מובן מ"ש "ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות כו'", דהרי החסרון בזה שלא הפסיק אינו רק שלימודו לא הי' ע"מ לעשות, כ"א יתירה מזו דאם לא קיים המצווה, נמצא דעשה העיקר (מע"ט) לטפל.

אלא דמזה חזינן דבאמת זה שצריך להפסיק בשביל מצווה שא"א לעשותה ע"י אחרים הוא רק משום שאם לא הי' מפסיק הי' זה חסרון בלימודו, ולא מצד חשיבותם של המצוות.

ופירוש דברי רבינו הזקן כך הם: דהטעם שמפסיקין בשביל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים (מע"ט) הוא, דמכיון "שאמרו חכמים תכלית תורה תשובה ומע"ט", נמצא ש"תשובה ומע"ט" מוסיפים שלימות בלימוד התורה, ולכן צריך ללמוד ע"מ לקיים המצוות, כי אז לימודו בתורה היא בשלימות, וזהו הטעם גם לזה שמפסיקין ללמוד בשביל מע"ט, כי עי"ז מראה שלימודו היא ע"מ לקיים. אבל "אם אינו עושה כן" ואינו מפסיק ה"ה מראה בזה שאינו לומד ע"מ לעשות

(ב) אבל בפיסקא שלאח"ז (ג) הובא מאמר רשב"י "חביב שם טוב מארון הברית כו' חביב שם טוב מכהונה ומלכות כו'".

(ג) ולהעיר מאדו"נ רפמ"א, שמביא מאמר ר"ש, ואח"כ מפרש רק הג' כתרים ומעלת כתר תורה על כתר כהונה ומלכות (כתר כהונה כיצד אפילו נותן כו' כתר מלכות אפילו נותן כו' אבל כתר תורה כו' כל הרוצה ליטול יבוא ויטול כו'). וראה רמב"ם הובא לעיל הערה 2.

(12) ע"ד פרש"י ד"ה מביא ב"ק יז, א: אלמא, מעשה עדיף. אבל ראה תוס' שם, וקידושין שם ד"ה תלמוד.

(13) עיין בזה באריכות בלקו"ש חט"ו עמ' 138 ואילך.

דינרי זהב של גאולה

מדוע לא נקטו במעשה ד"בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב" את הפלא הגדול יותר, בנטילת המעות מן שמיא? / ענינו של רשב"י – להביא בעולם את גילוי הגאולה העתידה, בגילוי פנימיות התורה

"מעשה בתלמיד אחד של ר"ש בן יוחאי שיצא חוצה לארץ ובא עשיר, והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו והיו מבקשים הן לצאת לחוצה לארץ, וידע ר"ש והוציאן לבקעה אחת של פגי מדון (בתנחומא (פקודי, ז): "שע"פ מירון") ונתפלל ואמר בקעה בקעה מלאי דינרי זהב, התחילה מושכת דינרי זהב לפניו, אמר להם אם זהב אתם מבקשים הרי זהב טלו לכם, אלא היו יודעין כל מי שהוא נוטל עכשיו חלקו של עוה"ב הוא נוטל, שאין מתן שכר התורה אלא לעוה"ב", "כיון ששמעו כך משכו ידיהם". (שמו"ר פנ"ב, ג. מדרש תהילים צב).

הנה, בהמשך לסיפור זה אודות רשב"י, מסופר במדרש מעשה נוסף: ר' שמעון בן חלפתא הי' עני מרוד ולא הי' לו להוצאות שבת, והתפלל על כך, וניתנה לו אבן טובה מן השמים ומכרה, והוציא את הממון על הוצאות השבת. כשראתה זאת אשתו, שאלה אותו על כך, וסיפר לה כל המעשה, ואמרה שאינה מסכימה לזה, כי לעתיד לבוא "יהא שולחןך חסר ושולחן חבירך מלא". הלך ר' שמעון בן חלפתא לשדה והתפלל, וחזרו ונטלו אותה ממנו. ומסיים ע"כ במדרש: "רבותינו אמרו, הנס השני גדול מן הראשון", כי "משמיא מיהב יהבי משקל לא שקלי" (תענית כה, א (לגירסת הע"י והב"ח)).

וצריך להבין: למה אמרו גדול נס האחרון כו' על המעשה המאוחר דר"ש בן חלפתא, ולא על המעשה המוקדם דרשב"י. הרי גם בהמעשה דרשב"י, כשאמרו התלמידים שאין ברצונם לקחת, בודאי חזרו ונטלו מלמעלה את דינרי הזהב [שהרי, כיון שתלמידי רשב"י לא נטלו, וגם בדורות שלאח"ז לא מצאו דינרי זהב בבקעת מירון, הרי מסתמא חזרו ונטלו]?

עוד אינו מובן: במדרש פ' נח (ב"ר פל"ה, ב) מונה מעלותיו של רשב"י (שבימיו לא נראתה הקשת וכו'), ומסופר שם גם מעשה זה ד"בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב". ולכאורה, אם הא שחזרו ונטלו הוא מעלה גדולה יותר – הי' צריך לומר במדרש מעלתו של רשב"י, שפעל שיחזרו ויטלו את דינרי הזהב?

ויבואר זה בהקדים, דעיקר עבודת רשב"י היתה להמשיך פנימיות התורה, "סתים דאורייתא", בגליא דתורה, ועי"ז גם ב"גליא" דהעולם, שתהי' בגילוי בעולם. דהרי גם קודם רשב"י היו כמה תנאים שעסקו בפנימיות התורה, והחידוש דרשב"י הי' שהמשיך זאת בגילוי בעולם.

והוא מתאים עם מה דאיתא (פליח הרמון שמות עמ' ז) בשם רבינו הזקן (בעל התניא והשו"ע), דאצל רשב"י, מפני נשמתו הגבוהה, לא נרגש כלל חורבן הבית. והיינו, שהנהגת רשב"י היתה מעין דלעתיד. וזהו שהמשיך פנימיות התורה בגילוי בעולם, שהוא מעין היעוד ד"תורה חדשה מאתי תצא" שיהי' לעתיד (ישעי' נא, ד) – שאז יגלה הקב"ה את "סוד טעמי" ומסתר צפונותי" (ל' רש"י שה"ש א, ב), דטעמי וסודות התורה שעתה הם נסתרים, יהיו בגילוי בעולם.

והנה, כל ההמשכות והשפעות הטוב בעולם נמשכות ע"י התורה, כמ"ש (משלי לא, כה) "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר גו'", "בשמאלה עושר וכבוד" (שם, טז), ומכל-שכן בימינה, כדרשת רז"ל (שבת סג, א). וכן בפרשת בחוקותי (בתחילתה): "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי בשמיכם בעתם גו'". אלא, דהא שההמשכות שע"י התורה באות בגילוי בגשמיות העולם, הוא סדר ההנהגה כפי שהי' בזמן הבית, וכפי שיהי' לעתיד; משא"כ בזמן הגלות.

ולכן רשב"י, שלגביו לא הי' החורבן, והנהגתו היתה מעין דלעתיד – הי' ביכלתו להמשיך ע"י התורה דינרי זהב בגשמיות העולם. החידוש בזה הי' רק מה שהמשיך זאת לא רק עבורו וכיוצא בו, שלגביהם לא הי' החורבן, אלא פעל את ההמשכה גם עבור תלמידיו, שהם היו עדיין במדרגה של גלות, ואעפ"כ פעל רשב"י ההמשכה גם עבורם. דמכיון שההמשכה באה מצד גילוי פנימיות התורה, מעין דלעתיד – הרי כשם שאת פנימיות התורה המשיך רשב"י בגילוי בעולם לכל, כך המשיך גם את ההמשכות הבאות על ידה לכל, בלא חילוק באיזה דרגא נמצאים הם.

ומעתה יוכן היטב מה טעם לא הביאו במדרש (בהמעשה אודות רשב"י) הא ש"חזרו ונטלו:

בסיפור המדרש אודות רשב"י באים להשמיענו מהו ענינו וחידושו דרשב"י, ולזאת, מכיון וענינו וחידושו של רשב"י הוא בזה שהמשיך בעולם בגילוי אופן ההנהגה דלעתיד (כנ"ל), הביאו הא שרשב"י המשיך את דינרי הזהב בגשמיות העולם, דהוא מעין דלעתיד (כנ"ל); משא"כ הנס ד"חזרו ונטלו" הגם ש"משמיא . . משקל לא שקלי", הנה הגם שבדרגת הנס הוא "גדול מן הראשון", ששינו הסדר ב"שמיא" ואיפשרו ליטול המעות בחזרה – אין זה מענינו של רשב"י, ולכן לא הביאו זאת במדרש.

ולכאורה דבר זה תמוה ביותר:

בשלמא רוב העולם, שאין "תורתם אומנותם", הרי עיקר עסקם אינו בתורה, (וכמחז"ל (ברכות לה, ב) "הרבה עשו כר' ישמעאל, ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן"), ושייכים הם לסוג דמארי עובדין טבין – מובן שאצלם "כתר שם טוב" (מעשים טובים) הוא מעלה גדולה יותר מ"כתר תורה";

אמנם אצל רשב"י הלא היתה תורתו אומנתו (והי' תלמידו' של ר"ע⁵ דס"ל (קידושין מ, ב) "תלמוד גדול"⁶), היינו שעיקר עיסוקו לא הי' במע"ט כ"א בתורה. וא"כ תמוה מאד זה שדוקא רשב"י הוא בעל המימרא ש"כתר שם טוב עולה על גביהן" – ועד שגדולה היא גם מ"כתר תורה"⁷? ואף שפשוט דגם לרשב"י א"א לעסוק רק בתורה⁸, וצ"ל גם העסק במעשים טובים⁹, ויתירה מזו אי' בירושלמי (ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב) "ולא מודה רשב"י שמופסיקין (מלימוד תורה) לעשות סוכה" וכו', אבל לכאורה, כ"ז הוא רק כדי שלא יחסרו ח"ו מעשים טובים אצל אלו ש"תורתם אומנתם"¹⁰, וע"ד שגם ה"מארי עובדין טבין" מחוייבים ללמוד תורה (רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ה. טוש"ע י"ד ר"ס רמו. שו"ע אדה"ז אר"ח ר"ס קנה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג פרטי דינים בזה) (עכ"פ "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית" (מנחות צט, סע"ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד)) – אך מהיכ"ת לומר אשר (גם) אצל מי שתורתו אומנתו יהיו מע"ט מעלה גדולה יותר מאשר לימוד התורה¹¹! ?

(4) והמיוחד שבהן - ראה ירושלמי סנה' (פ"א ה"ב): א"ל (ר"ע) דייך שאני ובוראך מכירין כוחך.

(5) ולהעיר מסנהדרין (פו, רע"א): וכולהו אליבא דרע"ק.

(6) באוה"ת ואתחנן (ע' רסח. ע' רפ) שכוונתו (לא כהסיום - "נענו כולם ואמרנו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" - כ"א) דזה שתלמוד גדול הוא גם לולי הענין ד"מביא לידי מעשה", וראה פסק אדה"ז (הל' ת"ת שם ס"ג): מ"ע של ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר המצוות (רק שאינה שקולה כנגד כל המצוות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כו').

(7) אין לתרץ ע"פ הידוע (אוה"ת ר"פ ויגש, אוה"ת ואתחנן ע' רעו ואילך, ועוד) דלע"ל יהי' מעשה גדול - כי מזה שנקבע מאמר זה באבות, הוראות בזה"ז, מוכח, דזה שכש"ט עולה על גביהן הוא גם קודם הזמן דלע"ל.

(8) ראה גם דרך חיים (למהר"ל) אבות כאן: ודאי מה שאמר כאן כתר תורה לא אמרו כשאין לו מעשים דודאי כהאי גוונא לא כתר הוא כלל.

(9) להעיר מב"ק יז, א: אר"י משום רשב"י . . כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה לנחלת שני שבטים כו'.

(10) ובמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים (ולא תחסר המצוה) - אין מפסיקין (מו"ק ט, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. הל' ת"ת לאדה"ז שם (ושם, שאין מפסיקין גם מלימוד שאינו נוגע עכשיו למעשה מפני ש"ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצוות)).

(11) ראה מאמר רשב"י^א (קה"ר פ"ז א (ב)) 'ג' כתרים הם כו' כל מי שזוכה לתורה כאילו זכה לשלשתן וכל שלא זכה לתורה כאילו לא זכה לאחת מהן" - ואינו מסיים שם^ב וכש"ט עולה על גביהן. וראה מת"כ שם, דמה שמסיים "כל מי שזוכה לתורה כו'" - "י"ל שזה מ"ש במשנה במס' אבות שכש"ט עולה על גביהן כי התורה שם הטוב^ג. וראה לקמן הערה 19.

(א) ע"ד מאמר זה איתא ביומא עב, ב. ספרי קרח יח, כ. יל"ש משלי רמז תתקמא. הובא בהל' ת"ת להרמב"ם (רפ"ג) ולאדה"ז (רפ"ד) - אבל במקומות הנ"ל אינו מרשב"י.

מעלת מע"ט אצל "מארי תורה"

מקשה מהו מעלת "כתר שם טוב" - מע"ט - גבי רשב"י ש"תורתו אומנתו"; יביא מירושלמי דמשמע לכא' דמע"ט הוא התכלית דלימוד התורה, אך יוכיח לאידך דמעלת המע"ט היא משום שמוסיפים שלימות בתורה; יקדים מעלת עשיית משכן לו ית' דווקא בענינים שפלים, ויקשה הכיצד ישכון זה יחד עם העסק בתורה; יבאר דבאם בעבודתו הוא בטל לרצון בוראו אזי אין סתירה בין הענינים; ענין עבודת רשב"י; יבאר אמאי "מסי ר"ש" מה ד"מחי ר"א; מיישב שפיר אמאי דוקא רשב"י הוא בעל המימרא ד"כתר שם טוב עולה על גביהן"

"רבי שמעון אומר: שלשה כתרים הן, כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן"

(ג"מ ד"פ תובא)

א.

מקשה מהו מעלת "כתר שם טוב" - מע"ט - גבי רשב"י ש"תורתו אומנתו"

תוכנו של מאמר זה דרשב"י¹ הוא בהפלאת ה"שם טוב" שישנו ליהודי ע"י ה"מעשים טובים" (ראה כו"כ מפרשי המשנה². ובאוה"ת בחוקותי (כרך ב') ע' תערב: כש"ט דפי' מקיים מצוות מעשיות)³. דאף שרשב"י היתה "תורתו אומנתו" (שבת יא, א), אעפ"כ אומר רשב"י, דבלי הבט על גודל העילוי דתורה, ובתורה גופא "כתר תורה" - שהיא האופן הכי נעלה שלימוד התורה יכול להיות אצל יהודי - "תורתו אומנתו" - מ"מ "כתר שם טוב (מע"ט) עולה על גביהן", מכיוון שתכלית התורה היא להביא ל"מעשים טובים".

(1) דסתם ר"ש הוא רשב"י - רש"י ד"ה משמו שבועות ב, ב. פיה"מ להרמב"ם בהקדמה ד"ה "הפרק השישי". ובנדר"ד מפורש הוא ביל"ש קהלת רמז תתקעג.

(2) משא"כ בפיה"מ להרמב"ם וכו'. ולשיטתי' אזיל גם בס' היד שלא הביא "כש"ט עולה ע"ג". וראה הל' ת"ת שלו רפ"ג, ורפ"ד - הובאו בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד ובסופו.

(3) וראה לקמן הערה 19.

פנימיות התורה והורדת גשמים

ביאור בסיפור הזוהר אודות דרכו המיוחדת של רשב"י להמשיך ברכת הגשמים בעולם, בשונה ממה שמצינו בשאר תנאים ואמוראים / אופן ההמשכה באמצעות ברכה, תפילה ותורה ומעל כולם - פנימיות התורה

"תניא אמר רבי יוסי, זמנא חדא הוה צריכא עלמא למטרא, אתו לקמיה דרבי שמעון . . פתח ואמר (תהלים קלג, א) שיר המעלות הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד וכו' [ועי"ז אתי מיטרא]" (זהר ח"ג נט, ב).

הנה נודע מעשה דחוני המעגל (מתני' תענית פ"ג מ"ד) "שאמרו לו לחוני המעגל, התפלל שיירדו גשמים . . עג עוגה והתפלל בתוכה". ומצינו חילוק עיקרי בין המשכת הגשמים ע"י רשב"י להמשכת הגשמים דחוני המעגל: דאצל חוני המעגל, הנה בתחילה "התחילו הגשמים מנטפים, אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות. ירדו בזעף, אמר לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה", ורק אז "ירדו כתקנן", ואילו רשב"י פעל ירידת הגשמים כתיקנן מיד בלי שום יגיעה.

וצריך להבין מפני מה הוצרך חוני המעגל להתייגע ולבקש כמה פעמים, ואילו רשב"י פעל ירידת הגשמים בניחותא ומבלי להתייגע.

והביאור בזה, דהנה בעבודת האדם לקונו ישנם ב' אופני עבודה כלליים:

אופן אחד הוא, שבכדי לתקן ולברר את הנפש הבהמית, צריך האדם להלחם עמה על ידי שמתלבש בה ומתעסק עמה. וכמו בשני אנשים שמתאבקים זה עם זה, שהם אחוזים ודבוקים זה בזה וכל אחד מתאמץ להכניע את זולתו, כן הוא גם בעבודת ה', שנפש האלקית מתאבקת עם הנפש הבהמית על מנת לנצחה, ונפש הבהמית אף היא מתגברת כנגדה, ורק מצד הכחות שנותן הקב"ה לנפש האלקית הרי היא מתגברת על נפש הבהמית (כמשנ"ת באריכות בס' שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי מט, א). ועבודה זו היא בעיקר בשעת התפלה, וכדאי' בזה"ק (הובא בלקו"ת ר"פ תצא ובכ"מ. וראה זהר ח"א רמ, ב. ח"ג רמג, א) "שעת צלותא שעת קרבא".

אמנם, ישנו אופן נוסף בו הבירור והתיקון הוא בדרך מנוחה ושלום, וזה נעשה ע"י לימוד התורה. דבשעה שאדם לומד תורה, הנה כאשר נפסק הדין שדבר זה הוא כשר טהור ומותר, הרי זה פועל בדרך ממילא שהדבר הנדון יעלה לקדושה. וכן לאידך, כשנפסק עליו לאיסור, הרי פסק התורה פועל שדבר זה נדחה מתחום הקדושה. א"כ הרי בבירור ותיקון זה שע"י לימוד התורה,

והנה, בתורה ישנם ב' המעלות – הן המעלה דברכה (שההשפעה תומשך בוודאי), והן המעלה דתפלה – דמחד, בכח התורה ניתן לפעול שינוי בעולם, כפי שנעשה ע"י תפלה, וכדאיתא בירושלמי (נדרים פ"ו ה"ח) גבי בת שלש שנים ויום א', שאם עיברו ב"ד את החודש בתוליה חוזרין, דמזה משמע דבכח התורה לפעול שינוי בעולם. ומאיך, שינוי זה שנעשה ע"י התורה הוא באופן וודאי כבברכה.

[ואכן מצינו בכמה תנאים שפעלו שינוי בעולם ע"י עסק התורה שלהם בדרך ממילא, וכמו ברבי פינחס בן יאיר שבדרכו לקיים מצות פדיון שבויים פגע בנהר גינאי ונמנע ממנו לחצות אותו, וציוה עליו "גינאי נהרא חלוק לי מימין" (חולין ז, א), ובכח עסק התורה שלו פעל הציווי חלוקת הנהר].

והנה עם היות שבעסק התורה כלולים ב' המעלות של תפלה וברכה כנ"ל, אך בכ"ז יש מעלה בתפלה לגבי תורה: השינוי הנעשה בעולם ע"י התורה הוא רק כאשר מצד חכמת התורה צריך אכן להיות שינוי, ואילו בהמשכה הנעשית ע"י תפלה, הנה גם כשמצד חכמת התורה אין צריך לרדת גשם, מ"מ ע"י התפלה יכול להתעורר רצון חדש וירד גשם, אע"פ שמצד התורה כבר נקבע שאי"ז הזמן דירידת גשמים. ועפ"ז מובן מה שהתנאים פעלו ירידת הגשמים ע"י התפלה, דרך בכח התפלה לפעול שגם כשמצד התורה העולם לא ראוי לגשם, ירד גשם.

אך אעפ"כ המשיך רשב"י ירידת הגשמים ע"י אמירת דרוש בתורה. כי ענינו המיוחד של רשב"י הוא בהיותו "מארי רזין דאורייתא" – פנימיות התורה. ופנימיות התורה מגעת במקום נעלה יותר, אשר ביכולתה להמשיך גם מן הדרגה שלמעלה מהתורה (מה שנמשך בד"כ ע"י תפלה), ולכן פעל רשב"י ירידת הגשמים ע"י אמירת דרוש בתורה.

אין הוא צריך להלחם עם הרע, אלא ע"י לימודו מתברר העולם ונתקן בדרך-ממילא.

ומעתה יובן החילוק בין אופן ירידת הגשמים ע"י אמירת הדרוש דרשב"י, שמיד ירדו כתיקונם, לירידת הגשמים ע"י תפילת חוני המעגל, שירדו רק לאחר כמה תפילות ובקשות:

כיון שירידת הגשמים אצל רשב"י, היתה ע"י אמירת דרוש בתורה, שהפעולה שנעשית בעולם ע"י התורה היא בדרך מנוחה – בלי מלחמה והתעסקות, הרי המשיך ירידת הגשמים מיד כתיקונם;

משא"כ חוני המעגל שהמשיך הגשמים על ידי תפלה, שפעולת התפלה היא בדרך מלחמה והתעסקות עם הרע, הרי גם לאחר שירדו הגשמים הי' צריך עדיין להתאים את השפע לעולם. ולכן הוצרך להתפלל על כך כמה פעמים, עד שהיתה ההמשכה כראוי בעולם.

והנה, מכאן נמצא חילוק יסודי בין הורדת גשמים ע"י רשב"י לבין הורדת גשמים ע"י שאר התנאים, דהנה נוסף על תפילת חוני המעגל על ירידת הגשמים דלעיל, מצינו כן גם בתנאים אחרים שהוצרכו להתפלל כדי להוריד גשמים, וכגון מה דאי' בתענית (כה, ב) שר' עקיבא (שהיה רבו של רשב"י) ירד לפני התיבה והתפלל על הגשמים; ואילו רשב"י המשיך ירידת הגשמים ע"י אמירת דרוש בתורה.

והא גופא טעמא בעי, מהו אליבא דאמת הטעם שרשב"י המשיך הגשמים ע"י דברי תורה, ואילו גבי שאר התנאים מצינו שהמשיכו הגשמים ע"י תפילתם?

ויש לבאר זה בהקדים המבואר בדא"ח דבשפע היורד מלמעלה ישנם ב' אופנים: כפי שנמשך ע"י תפלה, וכפי שנמשך ע"י ברכה.

והחילוק ביניהם, דההמשכה שע"י תפלה היא באופן שהמתפלל הוא למטה ומבקש שישפיעו לו מלמעלה (מלמטה למעלה); משא"כ ההמשכה שע"י ברכה היא באופן שהמברך [שיש לו כח לברך, וע"ד אברהם אבינו שאמר לו הקב"ה הברכות נתונות לך (במדב"ר פ"א, ב)] הוא למעלה מהשורש שממנו נמשכת הברכה, וממשיך אותה מלמעלה למטה. ובזה ישנה מעלה בהמשכה שע"י ברכה, דברכת הצדיק היא בדרך ציווי, דלהיותו למעלה ממקור ההמשכה יש בכוחו לצוות ע"ז, ובאופן שבודאי תתקיים הברכה (משא"כ בתפלה, שאפשר שתומשך ההשפעה ואפשר שלא).

אמנם, ישנה גם מעלה בהמשכה ע"י תפלה לגבי ההמשכה שע"י ברכה: דהברכה ממשיכה רק מה שישנו כבר בהמקור האלקי, אך בההמשכה שע"י תפלה, הנה גם כשלמעלה אין ההשפעה ח"ו במקור, ועד שנגזר עליו שיהיה חולה ח"ו וכיו"ב, הרי ע"י תפלה יכול לשנות הגזירה. וכהלשון השגור בתפלה "יהי רצון", היינו דע"י התפלה פועלים שיתעורר רצון חדש בשמיא, ויומשך שפע חדש שלא הי' קודם לכן בהמקור האלקי.

[והטעם לזה שדוקא ע"י התפלה – שהיא מלמטה למעלה – ניתן לפעול המשכה חדשה, הוא כמש"נ "למעשה ידיך תכסוף" (איוב יד, טו), דפעולת הנבראים חביבה היא אצל הקב"ה, ולכן יש מעלה דוקא בעבודה שמצד המטה].